

зовано ефект двох типів калюсогенних середовищ на основі МС: з додаванням БАП+НОК (з концентрацією 1 мг/л та 1 мг/л відповідно) та 2,4-Д+НОК (з концентрацією 2 мг/л та 1 мг/л відповідно). Встановлено, що середовище з 2,4-Д+НОК забезпечує вищу калюсогенетичну активність. Уже на 7 добу культивування спостерігалось утворення щільного, однорідного калюсу світло-зеленого кольору з апікальних меристем сорту «4». **Висновки.** У ході даного дослідження можна зробити

наступні висновки: найбільш ефективними для прямого морфогенезу виявилися апікальні меристеми з додаванням у середовище цитокінінів; для непрямого морфогенезу оптимальним є середовище МС з 2,4-Д+НОК, яке забезпечує активне утворення морфогенного калюсу.

Ключові слова: *Lavandula angustifolia*; *in vitro*; прямий морфогенез; непрямий морфогенез; мікрোকлональне розмноження; калюсогенез; цитокініни; ауксини; кінетин.

УДК 633.511.523.524:581.4

Науково-технічна експертиза сортів роду бавовник (*Gossypium* L.) в Україні

Н. П. Костенко*, С. П. Лікар

Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Горіхуватський шлях, 15, м. Київ, 03041, Україна,
*e-mail: kostenko_np@ukr.net

Мета. Гармонізація Методики визначення відповідності сортів роду бавовник (*Gossypium* L.) критеріям відмінності, однорідності та стабільності до рекомендацій Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) TG/88/7, 2018 та нормативної бази України. **Методи.** Порівняльний, пошуковий, аналітичний, науково-методичний, узагальнення. **Результати.** Відповідно до TG/88/7, 2018 у Методиці ВОС змінено назву і предмет дослідження роду бавовник (*Gossypium* L.). Зменшено мінімальну кількість очищеного від пуху насіння на один пункт дослідження з 3 кг до 0,5 кг, для гібридів і міжвидових гібридів насіння кожного батьківського компонента зменшено з 2,0 кг до 0,3 кг. Під час проведення експертизи на відмінність, однорідність та стабільність передбачено проведення додаткових досліджень. Групування сортів роду бавовник для визначення відмінності здійснюють за ознаками: забарвлення пелюсток квітки, тип цвітіння рослини, форма листка, наявність нектарників листка, форма поздовжнього розрізу коробочки, час розкриття коробочки, довжина волокна. Здійснено оновлення сортів-еталонів до морфологічних ознак, рекомендованих міжнародним технічним документом UPOV. Внесено зміни до типів виявлення ознак, методів спостережень. Наведено фази росту і розвитку рослин, в які необхідно проводити спостереження морфологічних ознак. Таблиця ознак методики ВОС складається з 40 морфологічних ознак, які характеризують морфологію рослини, стебла і плодової гілки, листка, квітки, приквітка, плоду коробочки, морфологічних і фізичних властивостей волокна та насіння сортів роду бавовник за технічним напрямом використання. Ступені та коди проявлення морфологічних

ознак приведені до нової редакції технічного документа UPOV. Розширено деякі ознаки новими ступенями та кодами проявлення. Наприклад ознака, що характеризує забарвлення стебла, розширена такими ступенями проявлення, як світло-червоне і темно-червоне забарвлення, які відповідають кодам 4 і 5. Ознака, що характеризує форму поздовжнього розрізу коробочки, розширена ступенем проявлення широкоеліптична з кодом 5. Ознака щодо визначення забарвлення пуху насіння, розширена новими ступенями проявлення зеленувате і жовтувате з відповідними кодами 5 і 6. В таблиці ознак сортів роду бавовник здійснено гармонізацію деяких назв ознак та ступенів їх проявлення. Наприклад назву ознаки «Коробочка: виразки на поверхні» замінено на «Коробочка: заглиблення на поверхні», назву ознаки «Коробочка: рельєфність верхівки» замінено на «Коробочка: заглиблення на поверхні». При визначенні зубчастості приквітку, скоєговані ступені проявлення (дрібна на малу, груба на велику). Ознака, за якою визначають забарвлення волокна, має ступені проявлення біле та інше забарвлення. Таблицю ознак доповнено новою ознакою «Квітка: інтенсивність жовтого забарвлення» із ступенями проявлення від слабкої (код 3) до сильної (код 7). Наведенні пояснення та малюнки. Представлена таблиця стадій росту і розвитку рослин, в які необхідно проводити дослідження (Meier, U., 1997). Придатність сортів роду бавовник до поширення в Україні, оцінюють за такими основними показниками як визначення загальної урожайності бавовни-сирцю, співвідношенням урожаю сирцю пізніх (приморозних) збирань до розкритих коробочок, всього із розкритих коробочок і кураку, загальною врожайністю волокна, строками досягання, масою бавовни-сирцю з однієї коробочки, стійкістю проти ураження хворобами й пошкодження шкідниками, до вилягання рослин і випадання бавовни-сирцю із коробочок, строками досягання, висотою рослин. Наразі проводяться дослідження щодо удоскона-

Natalya Kostenko
<https://orcid.org/0000-0003-4762-2934>
Svitlana Likar
<https://orcid.org/0000-0002-2590-7376>

лення технології вирощування сортів роду бавовник в Україні як за зрошення, так і без нього та вивчається питання щодо оптимальних строків посіву. Сучасні кліматичні умови, що склалися в Україні, дозволяють використовувати бавовник як альтернативну культуру на відміну від інших, для яких високі температури призводять від втрат урожайності до загибелі посівів. Бавовник невимогливий до посушливого клімату, тому його з успіхом можна вирощувати в південному регіоні України. Наразі в Україні є стратегічна потреба у його вирощуванні. Культивування бавовнику може забезпечити необхідну кількість сировини, для виробництва порошку з бавовняної целюлози, що допоможе оборонному сектору нашої держави. **Висновок.** Наразі підвищений інтерес щодо відновлення вирощування бавовника в Україні, у зв'язку з потребою у виробництві порошку для військових цілей. Науково-технічна експертиза сортів бавовника в Україні здійснюється за Методикою визначення відповідності сортів роду бавовник (*Gossypium* L.) критеріям відмінності, однорідності та стабільності (Мето-

дика ВОС) з врахуванням рекомендацій технічного документу Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) TG/88/7, 2018, затвердженою 2024 року та Методикою проведення експертизи сортів рослин групи технічних та кормових на придатність до поширення в Україні (Методика ПСП), затвердженою 2016 року. Методика визначення відповідності сортів роду бавовник (*Gossypium* L.) критеріям відмінності, однорідності та стабільності викладена відповідно до міжнародних вимог та затверджена Компетентним органом, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони прав на сорти рослин. При підготовці методики враховано досвід Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) у проведенні кваліфікаційної експертизи сортів бавовника на відмінність, однорідність та стабільність та приведено у відповідність до чинного законодавства України.

Ключові слова: бавовник, методика, морфологічні ознаки, UPOV, CPVO, відмінність, однорідність, стабільність.

УДК 631.526:346(4)

Міжнародний досвід і чинна практика післяреєстраційного вивчення сортів рослин країнами Європейського Співтовариства

Н. В. Лещук, С. О. Ткачик, О. А. Скубій*

¹Український інституту експертизи сортів рослин, вул. Горіхуватський шлях, 15, м. Київ, 03041, Україна, *s_olga2012@ukr.net

Мета. Вивчити міжнародний досвід і чинну практику післяреєстраційного дослідження сортів рослин країнами Європейського Співтовариства (далі – ЄС). На основі всебічного вивчення та аналізу нормативно-правової бази Європейського Співтовариства та країн його членів щодо чинної практики реєстрації сортів рослин шляхом внесення сортів до національних каталогів, Загального каталогу, післяреєстраційного сортовивчення визначити національні особливості щодо реалізації поставлених завдань поширення сортів рослин на території України та на законодавчому рівні регламентувати умови проведення післяреєстраційного сортовивчення в Україні, визначити статус цих досліджень, їх фінансування, оприлюднення результатів тощо. **Методи.** Абстрактно-логічний, аналітичний та статистичний. **Результати.** За результатами проведених аналітичних досліджень встановлено, що законодавством ЄС (Council Directive 2002/53/EC) та законами окремих країн-членів Співтовариства, зо-

крема Польщі (Seed Act 2013), Республіки Німеччини (Saatgutverkehrsgesetz * (SaatG), 2004, зі змінами від 2022 року) та Нідерландів (Zaaizaaden plantgoedwet, зі змінами від 2016) передбачено, що поширення сорту на визначеній території здійснюється відповідно чинних директив та регламентів ЄС, але в кожній країні має свої національні особливості. Кожна країна по своєму на національному рівні реалізує поставлені завдання. За результатами проведених досліджень та враховуючи досвід Європейський країн були розроблені пропозиції щодо шляхів та методів впровадження та застосування в Україні післяреєстраційних досліджень. **Висновки.** Для проведення післяреєстраційних досліджень доречно на законодавчому рівні регламентувати умови проведення післяреєстраційного сортовивчення в Україні, визначити статус цих досліджень, їх фінансування, оприлюднення результатів тощо. Бажано провести моніторинг зацікавлених структур виробничих підприємств, фермерів, підприємства переробної промисловості, насінневих асоціацій щодо напрямів та питань, які потребують післяреєстраційних досліджень. Необхідно визначити філії VIECP, які будуть в майбутньому здійснювати післяреєстраційні дослідження, здійснити розробку організаційної та фінансово-економічної моделі діяльності експертного закладу, науково-обрунтованих потреб у технічних, земель-

Nadiia Leshchuk
<https://orcid.org/0000-0002-1734-1130>
 Svitlana Tkachyk
<https://orcid.org/0000-0002-2402-079X>
 Olga Skubii
<https://orcid.org/0000-0002-8414-9894>